

Δημήτρης Γκιώνης - Γιατί Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Μιά διπλή επέτειος - και όχι μόνο

Πηγή: Έφημ. Έλευθεροτυπία, Πέμπτη 23 Δεκεμβρίου 2010

Ανήκω στη γενιά τῶν μαθητῶν πού ἐνῶ μιλοῦσαν στή δημοτική, στό σχολεῖο τοὺς ἐπέβαλλαν νὰ γράφουν τὶς ἐκθέσεις στὴν καθαρεύουσα.

Ἦταν ἓνα βάσανο, μὲ τὴν ἔμφαση πού ἔδιναν μερικοὶ ἐκπαιδευτικοὶ στό συντακτικὸ καὶ στὴ γραμματικὴ. Κάτι ἀνάλογο γινόταν καὶ μὲ τὰ ἀρχαῖα -ἄλλο βάσανο- μὲ ἀποτέλεσμα, καὶ στὴ μία καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση, τὸ περιεχόμενο τῶν κειμένων νὰ ἔρχεται σὲ δεύτερη μοῖρα. Θὰ ἔπρεπε νὰ μεγαλώσουμε, καὶ μέσα ἀπὸ προσωπικὲς ἀναγνώσεις νὰ ἀπολαύσουμε τὶς μουσικὲς τοὺς.

Ἐν τέλει δὲν μᾶς ἔκανε κακό. Ἀντίθετα, μᾶς ἐπέτρεψε νὰ μνηθοῦμε καὶ νὰ ἀπολαύσουμε τὴ γλῶσσα τοὺς, σὲ σημεῖο νὰ δυσφοροῦμε μὲ τοὺς μεταγλωττισμοὺς κειμένων τῆς νεότερης γραμματείας (τὰ ἀρχαῖα εἶναι ἄλλη ἱστορία). Γιατί, τί ἀπομένει ἂν ἀλλοιωθεῖ ἡ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ Βιζυηνοῦ, τοῦ Ροῖδη (τὰ συχνότερα θύματα τοῦ μεταγλωττισμοῦ), ἐνῶ δὲν ἔχει γλιτώσει καὶ ὁ Καβάφης.

Ὅχι μόνο «ἅγιος»

Ὁ λόγος σήμερα γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη - ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τοῦ πολυφορεμένου, ἐπ' εὐκαιρία τῶν ἑορτῶν, «ἀγίου τῆς λογοτεχνίας», ἀλλὰ ἐπειδὴ στὶς 2 Ἰανουαρίου συμπληρώνονται ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τότε (1911) πού ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ (γέροντας στὰ 60 του!) καὶ στὶς 4 Μαρτίου ἑκατὸν ἑξήντα (1851) ἀπὸ τὴ γέννησή του.

Γιατί εἶναι μὲν ὁ Παπαδιαμάντης ὁ λογοτέχνης τῶν ἑορτῶν, ἀφοῦ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἔργου του ἀναφέρεται στὰ Χριστούγεννα, στὴν Πρωτοχρονιά, στὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα καὶ στὸ Πάσχα. Εἶναι ὅμως παράλληλα, ὅπως ἔχει ἐκτιμηθεῖ ἀπὸ ἔγκυρους μελετητὲς τοῦ ἔργου του, καὶ ὁ ἠθογράφος, ὁ κοινωνιολόγος, ἀκόμα καὶ ὁ πολιτικός. Καὶ ἂς μὴ μᾶς διαφεύγει, ὅτι ὑπῆρξε ἐπαγγελματίας γραφιάς - σὲ ἔντυπα, ἔφημερίδες καὶ περιοδικὰ δημοσίευε τὰ μυθιστορήματα (σὲ συνέχειες), τὰ διηγήματα, τὶς μεταφράσεις ξένων ὁμοτέχνων. Τὰ ἔργα του βγήκαν, ὡς γνωστόν, σὲ βιβλία μετὰ τὸ θάνατό του. Ὅποτε ὑπῆρξε, ὅπως καὶ ἄλλοι λόγιοι, δημοσιογράφος πρὶν οἱ ἐργαζόμενοι στὸν Τύπο ἀποκτήσουν, τὸ 1914, τὸ συλλογικὸ τοὺς ὄργανο, τὴ σημερινὴ ΕΣΗΕΑ, μὲ πρῶτο πρόεδρο τὸν συγγραφέα Ἰωάννη Κονδυλάκη.

Ἀπὸ τὰ πάμπολλα κείμενα πού ἔχουν γραφτεῖ καὶ γράφονται γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητά του, θὰ σταθῶ σ' ἓνα γλαφυρὸ πορτρέτο τοῦ ἀπὸ

τὸν Κώστα Βάρναλη (1884-1974), πὸν τὸν εἶχε γνωρίσει, στὸν τόμο «Ἄνθρωποι» (ἐκδ. «Κέδρος», 1958), πὸν ξεκινάει μὲ μιὰ εἰδυλλιακὴ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς του:

«Καλότυχη ἡ γενιὰ τοῦ 1905-10! Ἡ Ἀθήνα εἶτανε τότες μιὰ εἰδυλλιακὴ μικροπολιτεία. Οἱ δρόμοι ἄστρωτοι, γεμάτοι σκόνη, νερὰ καὶ λάσπη - κατὰ τὴν ἐποχὴ. Δὲν ὑπῆρχαν ἠλεκτρικὰ φῶτα, αὐτοκίνητα χιλιάδες καὶ πολυκατοικίες, πὸν κρύβουν τὸν οὐρανό. Ὑπῆρχαν ὅμως λάμπες πετρελαίου, ἵπποσιδηρόδρομος στὴν ὁδὸ Σταδίου καὶ στὴν ὁδὸ Πατησίων καὶ δωμάτια “ἄνευ ἐπίπλων” στὴ Νεάπολη καὶ στὸ Λυκαβηττό. Δὲν ὑπῆρχεν ἐλεύθερος ἔρωτας, ὑπῆρχε ὅμως ἀκατάλυτος ἐρωτικὸς καημός, πὸν ἀπειλοῦσε τ’ ἄστρα κάθε νύχτα μὲ τὶς καντάδες του στὰ σοκάκια τῶν συνοικιῶν».

Στὴ Δεξαμενὴ

Καὶ περνάει στὴ Δεξαμενὴ, πὸν τότε «βρισκότανε στὶς δόξες της», στοὺς πρόποδες τοῦ Λυκαβηττοῦ - στέκι τῶν λογίων: Παπαδιαμάντης, Κονδυλάκης, Βλαχογιάννης Μαλακάσης, Χατζόπουλος κ.ἄ. Κι ἀπὸ κοντὰ οἱ νεοσοῖ: Αὐγέρης, Ροδοκανάκης, Καζαντζάκης, Βάρναλης, «γεμάτοι αὐτοπεποίθηση, ὄχι γιὰ τὸ ἔργο πὸν κάνανε, παρὰ γιὰ κείνο πὸν θὰ κάνανε!»

«Τέσσερα χρόνια», γράφει πιὸ κάτω, «ζήσαμε δίπλα στὸ μεγαλύτερο Ἑλληνα διηγηματογράφο καὶ κατὰ τὴ δίκαιη παραδοξολογία τοῦ Μαλακάση, δίπλα στὸ μεγαλύτερο Ἑλληνα ποιητὴ, τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη. Φτωχοντυμένος καὶ συμμαζεμένος, μὲ τὰ γένια καὶ τὴν ἀνθρωποφοβία του, σύχναζε στὸ καφενεῖο τοῦ Μπαρμπαγιάννη. [...] Μακριὰ ἀπ’ ὅλους τοὺς πελάτες, ἀπομονωμένος σταύρωνε τὰ χέρια του, ἔγερνε δίπλα τὸ ἱερατικὸ του κεφάλι καὶ βυθιζότανε στὰ δημιουργικά του ὄνειροπολήματα: στὴν πραγματικὴ του ζωὴ».

Ἀφοῦ καταγράφει τὶς διαδρομὲς καὶ τὶς συνήθειές του, καταλήγει στὴ γιορτὴ πὸν τοῦ ἔγινε στὸ φιλολογικὸ σύλλογο «Παρνασσός», στὶς 13 Μαρτίου 1908:

«Περιττὸ νὰ εἰποῦμε, πὸς ὁ ἴδιος δὲν πῆγε σ’ αὐτὴν τὴ γιορτὴ. Ἀπὸ τὰ εἰσιτήρια μαζεύτηκε ἓνα κάπως σεβαστὸ ποσὸ καὶ μ’ αὐτὸ ὁ μεγαλύτερος συγγραφέας κι ὁ ἀγνότερος Ἑλληνας ἔφυγε γιὰ τὸ νησί του τὴ Σκιάθο, νὰ ζήσει ἐκεῖ τα τελευταῖα χρόνια της ζωῆς του». [...]

Κι ἂς μοῦ ἐπιτραπεῖ, τελειώνοντας, νὰ ὁμολογήσω, χωρὶς νὰ εἶμαι φιλόλογος ἢ ἐνδελεχὴς ἐρευνητὴς τοῦ ἔργου του -ἀπλῶς δημοσιογράφος- ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης παραμένει ἓνας ἀπὸ τοὺς «γέροντες», τοὺς δασκάλους μου.*

* Τιμώντας τὸν Παπαδιαμάντη, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς διπλῆς ἐπετείου, ἡ ΕΣΗΕΑ, διὰ τοῦ Μορφωτικοῦ τῆς Ἰδρύματος, ἐτοιμάζει ἐκδήλωση γιὰ τὴν 1η Μαρτίου, στὸν ἴδιο ἀκριβῶς χῶρο ποὺ τιμήθηκε τὸ 1908, στὸν «Παρνασσό», μὲ κύριους ὁμιλητὲς τοὺς καθηγητὲς Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλο, ἐπιμελητὴ τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Παπαδιαμάντη, καὶ Στέλιο Παπαθανασίου. Παράλληλα, ἡ ΕΣΗΕΑ θὰ τοῦ ἀφιερῶσει καὶ τὸ ἐτήσιο ἡμερολόγιό της.